

Марія Срібна,

кандидат історичних наук, провідний науковий співробітник відділу
«Історія незалежної України» Національного музею історії України
(м. Київ) Україна, sribnamariya3@gmail.com

ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО ЧЕРВОНОГО ХРЕСТА У РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ (до 100-річчя Червоного Хреста в Україні)

У статті аналізується джерельна база, яка стосується діяльності Українського Червоного Хреста в роки Другої світової війни. Автор показує різноманітність документів, які зосереджені в державних та закордонних архівах, збірниках документів і матеріалів комплексного характеру періоду Другої світової війни та з питань охорони здоров'я. Крім того, акцентована увага на проблемах з якими зіткнувся Червоний Хрест в зоні військових дій та в тилу, показано форми та методи роботи червонохресного активу, розкрито міжнародну червонохресну допомогу населенню СРСР.

Ключові слова: Червоний Хрест, Друга світова війна, архів, санітарні дружини, Британський Червоний Хрест, Канадський Червоний Хрест, періодичне видання, політична система.

Складний процес становлення громадянського суспільства у нашій державі сприяє до осмислення історичного досвіду функціонування різних громадських організацій. У квітні 2018 р. виповнюється 100 років Українському Червоному Хресту (УЧХ). Одвічні цінності, такі як потреба у милосерді, людяності, взаємодопомога і співчуття невідкладні часові. Червоний Хрест, який уособлює ці ідеали повинен займати дедалі помітнішу роль у розбудові нашого суспільства. Вивчення діяльності Українського Червоного Хреста в період Другої світової війни дає можливість визначити деякі напрямки та шляхи використання позитивного досвіду роботи щодо підготовки медично-санітарних кадрів, надання гуманітарної та медичної допомоги цивільному населенню, особливо сьогодні коли йде війна на сході України.

Актуальність дослідження джерельної бази з діяльності Українського Червоного Хреста в роки Другої світової війни підсилюється тими завданнями і проблемами, що постали на сучасному етапі розвитку України, коли відбуваються глибокі зрушення в політиці, економіці, соціальній сфері. У зв'язку із цим особливо гостро постає проблема соціального захисту тих категорій населення, які найбільш чутливі до змін у країні.

При вирішенні зазначеної проблеми відчутну допомогу може надати вивчення досвіду діяльності поза державних організацій, зокрема, таких як Червоний Хрест.

Крім того, дослідження історії прокомуністичних червонохресних товариств дає можливість зрозуміти та подолати ті стереотипи радянського минулого, які і досі вкарбовані у масову свідомість. Вони зумовлюють пасивність громадян, відчуття безсилля перед державною машиною, зневіру у власні сили.

Мета дослідження полягає у тому, щоб на основі аналізу архівних джерел, збірників документів, спогадів та численних періодичних видань створити об'єктивну цілісну картину діяльності УЧХ в період Другої світової війни виділяючи й аналізуючи при цьому найважливіші передумови, причини, практичні завдання, методи організації, забезпечення та використання радянською владою їх матеріально-технічного оснащення на території України у визначений хронологічний період.

Джерельну базу дослідження склали різноманітні за походженням, видами та змістом друковані і неопубліковані джерела, періодичні видання.

Основний масив документів з історії українського червонохресного руху знаходиться в центральних та обласних архівах України. У Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України знаходиться фонд 4616 «Центральний комітет товариства Червоного Хреста УРСР», який містить річні звіти про санітарно-оборонну роботу Червоного Хреста УРСР; піврічні та квартальні звіти за 1943 р.; накази Центрального комітету товариств Червоного Хреста УРСР (1943–1944 рр.); постанови, довідки та листування Червоного Хреста періоду війни; доповіді про результати роботи червонохресних організацій за 1945 р. тощо. Дані справи зберігають інформацію не тільки позитивного характеру, але і підкреслені недоліки та помилки роботи товариства Червоного Хреста¹.

Документи розкривають форми та методи роботи радянського Червоного Хреста в роки Другої світової війни. Насамперед відзначимо, що до основних напрямків роботи відносилось: підготовка санітарно-оборонних кадрів (медичних сестер, санітарних дружин та санітарів) для Червоної Армії та цивільних органів охорони здоров'я; організація допомоги пораненим військовим на фронті та в тилу; організація широкого донорського руху; надання допомоги населенню міст і районів при нальотах ворожої

¹ Центральный державный архив высших органов власти та управления Украины (далі — ЦДАВО України), ф. Р-4616, оп. 1, спр. 1, арк. 71; спр. 2, арк. 6; спр. 3, арк. 16; спр. 4, арк. 44; спр. 5, арк. 53; спр. 6, арк. 90; спр. 7, арк. 25; спр. 8, арк. 48; спр. 9, арк. 3.

авіації; організація допомоги цивільному населенню, яке постраждало від військових дій; надання допомоги органам охорони здоров'я в проведенні санітарних та протиепідемічних робіт; широка санітарно-оборонна підготовка населення; червонохресна діяльність серед дітей.

Окрема увага акцентована на проблемах з якими зіткнувся Червоний Хрест в зоні військових дій та в тилу. Зокрема, комітети Червоного Хреста були погано зв'язані з органами соціального забезпечення, комітетами допомоги інвалідам і органам охорони здоров'я. На західноукраїнських землях діяльність радянського Червоного Хреста по-справжньому розгорнулася після їх визволення від нацистських окупантів.

Завдяки документам встановлено, що медичний персонал, матеріальні ресурси і бюджетні кошти наркомату охорони здоров'я не давали змоги вирішити неосяжні завдання, які перед ним ставилися. Тому спустошена війною країна, гостра санітарно-гігієнічна ситуація, поширення інфекційних хвороб, сотні тисяч військових і цивільних людей, які потребували невідкладної медичної допомоги, надавали діяльності червонохресних осередків державної ваги.

Крім того, в даному архіві у фонді 3834 «Львівський обласний провід організації українських націоналістів на західних українських Повстанської Армії — Захід-Замок» зосереджено матеріали про діяльність референтури підпільного УЧХ в загонах УПА. А у фонді 3833 «Крайовий провід Організації Українських Націоналістів (ОУН) на західноукраїнських землях», знаходиться документи про діяльність підпільного УЧХ на західноукраїнських землях у 1944–1945 рр. Особливо змістовною є «Інструкція ч. 4/44», що визначає відповідальність жіноцтва за роботу УЧХ і тих структур, де був задіяний жіночий актив. В «Інструкції до виконання 1/45» обґрунтовано необхідність підпільного УЧХ на крайовому рівні².

У фонді 342 «Міністерство охорони здоров'я УРСР» знаходяться плани капіталовкладень на 1939 р.; асигнувань та фінансування на охорону здоров'я Наркомздоров'я УРСР в 1941–1942 рр. Також міститься листування Наркому охорони здоров'я з іншими організаціями з приводу охорони здоров'я в шпиталях УРСР та діяльність евакошпиталів в 1944 р. Завдяки довідкам даного фонду, можна простежити стан охорони здоров'я в західних областях УРСР в 1945 р. Документи відображають реальну ситуацію щодо розповсюдження в республіці в після окупаційний та післявоєнний періоди важких інфекційних захворювань. Дана інформація певний час не мала розголосу, тому при вивченні документів

² ЦДАВО України, ф. Р-3833, оп. 1, спр. 91, арк. 145; спр. 92, арк. 66; Спр. 9, арк. 7; спр. 119, арк. 153; спр. 120, арк. 15; ф. Р-3834, оп. 1, спр. 7, арк. 27.

фонду, відмічаються значні розбіжності між оприлюдненими офіційною радянською історіографією показниками та реальними показниками, які свідчили про довготривалу епідемічну кризу в республіці у період 1943–1949 рр.³

Фонд Р-348 «Міністерство соціального забезпечення УРСР» зберігає документи про соціальне забезпечення УРСР 1940 р. та 1944 р. Особлива увага приділена вивченню обласних відділів соціального забезпечення та працевлаштування інвалідів війни⁴.

Особливий інтерес у контексті даного дослідження становлять матеріали Центрального державного архіву громадських об'єднань України. У фонді 1 «Центральний комітет Комуністичної партії України» зберігаються справи, які містять інформацію про підготовку військових лікарень до зимового періоду в 1941–1945 рр.; становище та робота інститутів та станцій з переливання крові, плани заготівлі крові для потреб Червоної Армії; довідки, звіти та листування про роботу комітетів допомоги хворим і пораненим бійцям та командирам Червоної Армії.

Завдяки справам ЦДАГО України можна дослідити діяльність Червоного Хреста напередодні Другої світової війни (підготовка по лінії ППО, медично-санітарна діяльність, кількість членів організації по областях УРСР, становище складів недоторканого запасу Червоного Хреста, використання грошей на оборонну роботу тощо). Зазначимо, що в середині 1930-х рр. кількість жінок в складі УЧХ значно збільшується. Керівництвом держави передбачалося, що санітарна робота у війні буде більш жіночою справою. Тому вже у 1936 р. жінок в організації нараховувалось 485 930. Крім того, у 1936 р. було проведений переоблік членів організації, що сприяв вилученню фіктивних та додатковому збільшенню на 293 133 осіб організації⁵.

Також не зважаючи на всю діяльність червонохресних організацій було значне відставання від затвердженого плану роботи, зокрема, в четвертому кварталі 1936 р. по лінії підготовки ППО Червоним Хрестом було підготовлено поза планом 68 керівників санітарних дружин в центральній школі Червоного Хреста. За цей час було організовано нові санітарні дружини в Харкові — 25, Києві — 6, Одесі — 15, Миколаєві — 3.

³ ЦДАВО України, ф. Р-342, оп. 14, спр. 35, арк. 96; спр. 361, арк. 102; спр. 371, арк. 199; спр. 374, арк. 44; спр. 423, арк. 98; спр. 430, арк. 67; спр. 437, арк. 128; спр. 463, арк. 63; спр. 464, арк. 81; спр. 465, арк. 259.

⁴ ЦДАВО України, ф. Р-348, оп. 3, спр. 1, арк. 61; спр. 4, арк. 101; спр. 5, арк. 171; спр. 10, арк. 190;

⁵ Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі — ЦДАГО України), ф. Р-1, оп. 20, спр. 7106, арк. 36.

Всього було організовано 53 санітарні дружини, які повністю не були сформовані⁶.

В 1937 р. із 2300 санітарних постів, які входили в склад групи самозахисту укомплектовано було тільки 800⁷.

Ще в гіршому становищі було забезпечення санітарних постів, які знаходились на лінії підприємств та колгоспів. Усі медичні та господарсько-комерційні установи товариства Червоного Хреста були передані органам охорони здоров'я та іншим організаціям: готелів — 176, бань — 5, пралень — 14. Основним завданням було привести в придатне медично-санітарне становище бойові і фармацевтичні галузі⁸.

За доповідними записками «Про становище оборонної роботи Червоного Хреста» стає зрозуміло про всі недоліки підготовки населення УРСР до військових дій. Зокрема, придатність приміщень для лікування хворих, не зважаючи на постанову комісії оборони РНК УРСР була не закінчена в 11 лікарнях, а в 4 лікарнях роботи ще і не починались. Майно зберігалось в більшості у незадовільному стані. Наприклад, в Києві склад недоторканого запасу знаходився у сирому підвалі, на стінах була пліснява, на ліках етикетки написані дуже не розбірливо, а на деяких зовсім відсутні. В Черкасах склад з медичним та господарським приладдям знаходився в брудному становищі, де білизна була вся звалена до купи. Також в Полтаві апаратура та медикаменти зберігалися в сирому підвалі, а частина знаходилась у зіпсованому стані. Склади Вінницької області були дуже перевантажені, а на Чернігівському складі апаратура знаходилась не апробована, стерилізація матеріалів не проведена, частина медикаментів зіпсована. Польові пральні в країні були забезпечені майном на 70%⁹.

Крім того, охорона складів УЧХ в більшості випадків була незадовільна, через погані засуви на дверях та відсутність охорони в день. Багато завідуючих складів своїх обов'язків по зберіганню майна не знали (Сталіно, Черкаси, Київ). Контроль за зберіганням майна зі сторони ЦК ЧХ діяв дуже слабо. Переоблік майна проводився формально, вибірково і не на одному складі не було проведено повної перевірки¹⁰.

Значний масив документів зберігається в обласних архівах України (Державний архів Київської області, Державний архів Полтавської області, Державний архів Житомирської області тощо). Проте, здебільшого

⁶ ЦДАГО України, ф. Р-1, оп. 20, спр. 7106, арк. 30.

⁷ Там само, арк. 31.

⁸ Там само, арк. 33.

⁹ ЦДАГО України, ф. Р-1, оп. 20, спр. 7106, арк. 53.

¹⁰ Там само, арк. 54.

документи охоплюють період 1944–1945 рр. після того, як українські землі були звільнені від окупантів¹¹.

На сьогодні Державний архів Російської Федерації є одним з найбільших зберігачів матеріалів, які повно розкривають діяльність радянського Червоного Хреста. Документальні матеріали архіву висвітлюють багато важливих сторінок роботи Союзу товариств Червоного Хреста і Червоного Півмісяця СРСР (СТЧХ і ЧП СРСР) та є фундаментальною базою військово-історичних та соціально-історичних досліджень. Архів має фонд Р9501 СТЧХ і ЧП СРСР, який розділений на 17 описів. Звертаючи увагу на період Другої світової війни, треба насамперед відзначити, що архів зберігає велику кількість річних, квартальних звітів і доповідей Виконавчого комітету СТЧХ і ЧП СРСР, завдяки, яким можемо мати картину роботи товариств.

Документи містять інформацію про діяльність Червоного Хреста, де відмічені не тільки успіхи та виконання поставлених задач, а й зазначено про ряд помилок, відхилень від плану роботи, причини невдач та шляхи їх подолання. Слід наголосити, що завдяки справам, які містяться в описах 5, 7, 13, розкривається інформація про матеріальну та гуманітарну допомогу для СРСР від зарубіжних червонохресних товариств (Британський Червоний Хрест, Червоний Хрест США, Червоний Хрест Канади і т. д.). Зокрема, про способи надходження гуманітарних пакунків, збір коштів, одягу та медикаментів; розподілення цих надходжень між різними республіками СРСР.

Вантажі із закордону, які надходили на адресу Радянського Червоного Хреста розділялись на дві групи: 1) медикаменти і медичне обладнання, яке надходило з США і Англії; 2) одяг та продукти харчування, які надходили з Аргентини, Австралії, Китаю у вигляді подарунків бійцям Червоної Армії та допомоги населенню, яке постраждало від військових дій¹².

Найбільш широку компанію надання допомоги народам СРСР розгорнув Британський Червоний Хрест, який ще влітку 1941 р. виділив 75000 фунтів стерлінгів. За активної участі Британського Червоного Хреста в жовтні 1941 р. було утворено «Британський Комітет Фонду допомоги Росії», який очолювала К. Черчилль. За перші три місяці діяльності

¹¹ Державний архів Київської області, ф. Р-5196, оп. 1, спр. 6, арк. 13; Державний архів Полтавської області, ф. Р-2338, оп. 1, спр. 4; ф. Р-2342, оп. 1, спр. 17; ф. Р-2434, оп. 1, спр. 3-4; ф. Р-2701, оп. 1, спр. 11, арк. 36; ф. Р-2794, оп. 1, спр. 1; ф. Р-2849, оп. 1, спр. 2; ф. П.-105, оп. 1, спр. 59, арк. 106. Державний архів Житомирської області ф. Р-3853, оп. 1, спр. 1–9.

¹² Державний архів Російської Федерації (далі — ДАРФ), ф. Р-9501, оп. 5, спр. 61, арк. 22.

комітет отримав у свій фонд 400 000 фунтів стерлінгів. Крім того, дуже скоро британське населення додало до цього фонду ще 1 450 000 фунтів стерлінгів. На початку травня 1944 р. фонд К. Черчилль набрав 5 млн. фунтів стерлінгів, а в жовтні 1944 р. нараховував вже 6 млн.¹³

Канадський Червоний Хрест зібрав понад 1,5 млн. доларів і відправив до СРСР близько 100 тис. простирадл, 130 тис. наволочок, 50 тис. халатів, 4 тис. військових палаток, 1 тис. військових ліжок тощо.

Південно-Африканський комітет допомоги Росії зібрав 10 тис. фунтів стерлінгів і відправив до СРСР харчів та медикаментів на суму 429 тис. фунтів стерлінгів¹⁴.

Аргентинський Червоний Хрест зібрав понад 500 тис. американських доларів і відправив до СРСР 7 великих партій із вантажем продуктів, медикаментів, ковдр¹⁵.

Товариство Червоного Хреста США виділило близько 75 млн. доларів.

Перша така допомога СТЧХ і ЧП із США була відправлена 20 вересня 1941р. Це поставки інсуліну, протигангренної вакцини, перев'язного матеріалу та лікарняного одягу¹⁶.

Надіслана допомога від західних організацій розподілялась між різними товариствами Червоного Хреста. Так, наприклад, 7 липня 1944 р. по мірі надходження Раднаркому СРСР для дитячих закладів передано в подарунок із закордону 103 500 комплектів дитячої одежі та взуття. Ці подарунки були розподілені наступним чином: Раднарком РСФРР — 60 000 комплектів, УРСР — 12 000, Азербайджанська РСР — 2000, Вірменська РСР — 1000, Білоруська РСР — 5000, Грузинська РСР — 2000, Казахська РСР — 6000, Карело-Фінська РСР — 500, Таджикиська РСР — 1000, Туркменська РСР — 1000, Узбекська РСР — 8000, НКДБ СРСР для трудових колоній — 5000¹⁷.

Також значна кількість справ знаходиться в Російському державному архіві соціально-політичної історії. Зокрема, фонд 17 «Центральний комітет КПРС», фонд 82 «Виконком Союзу Червоного Хреста і Червоного Півмісяця», фонд 495 «Виконком Комінтерну», значно доповнюють деякі прогалини у роботі сесій Виконкому Ліги товариств Червоного Хреста та в засіданні Виконкомів Міжнародних федерацій політично заарештова-

¹³ ДАРФ, ф. Р-9501, оп. 1, спр. 463, арк. 11.

¹⁴ Там само.

¹⁵ ДАРФ, ф. Р-9501, оп. 1, спр. 474, арк. 46.

¹⁶ Там само.

¹⁷ ДАРФ, ф. Р-9501, оп. 13, спр. 13, арк. 97.

них, про ставлення до МЧХ та про роботу Центрального довідкового бюро щодо переміщення осіб¹⁸.

Найбільш повні дані про стан законодавства з діяльності Червоного Хреста можна знайти у збірниках нормативно-правових актів. Серед джерел вагоме місце займають рішення партійних з'їздів, пленумів і конференцій. Велику цінність для дослідження становлять опубліковані документи Червоного Хреста¹⁹.

Окрему групу джерел склали мемуарно-публіцистичні роботи, спогади учасників червонохресного руху. Випуск багатотомного «Літопису УПА» заповнив значну нестачу фактичного матеріалу новими документальними даними та свідченнями очевидців.

Особливий інтерес для нас становлять томи 23 і 32, де більша частина цих книг складається зі споминів санітарів, медиків, лікарів та інших працівників санітарної служби й підпільного УЧХ²⁰.

Органічною частиною корпусу джерел є періодичні видання (центральна, республіканська і місцева періодика). Протягом 1930–1940-х рр. виходили періодичні видання товариства Червоного Хреста, зокрема, журнали «Червоний Хрест» та часопис «За санітарну оборону». Публікації журналу торкалися діяльності осередків товариства, їх залучення до комуністичних перетворень, питання фінансування Українського Товариства Червоного Хреста та діяльність його підприємств. Але характер статей зумовлювався вказівками компартійної влади, що звичайно знижує їх цінність як об'єктивного джерела інформації.

У центральному друкованому органі медичної служби Червоної армії «Военно-медицинский журнал», який до 1944 р. виходив під назвою «Военно-санитарное дело», друкувалось багато статей, які висвітлювали актуальні питання медичного забезпечення військ та залучення цивільного населення до підготовки з надання медико-санітарної допомоги.

¹⁸ Російський державний архів соціально-політичної історії, ф. 17, оп. 121, спр. 193, 183; ф. 82, оп. 2, спр. 1026; ф. 495, оп. 77, спр. 53.

¹⁹ Барсуков М. Здравоохранения в годы Великой Отечественной войны. 1941–1945. Сб. документов и материалов. — М.: Медицина, 1977. — 575 с.; УПА в світі документів з боротьби за Українську Самостійну Соборну Державу 1942–1950 рр. (збірка документів): Видання Закордонних частин Організації Українських Націоналістів. 1957. Частина I. — 451 с.; До історії Червоного Хреста. Матеріали Виконкому Спільки товариств Червоного Хреста і Червоного Півмісяця СРСР. — К.: ЦК УТЧХ, 1940. — 27 с.; Коммунистическая партия в период Великой Отечественной войны (июнь 1941–1945 гг.): Документы и материалы. — М.: Политиздат, 1961. — 703 с.

²⁰ Медична опіка в УПА: документи, матеріали і спогади. Літопис Української Повстанської Армії / ред. М. Ріпецький. — Торонто; Львів, 1993. — Т. 23. — 476 с.; Медична опіка в УПА: документи, матеріали і спогади. Літопис Української Повстанської Армії / ред. М. Ріпецький. — Торонто; Львів, 2001. — Т. 32. — 581 с.

Особливість матеріалів періодичних видань полягає в тому, що вони під час війни виконували інформаційну та пропагандистку функції. Такі видання, як «Советское здравоохранение» і «Радянський фельдшер», дозволили простежити основний напрямок радянської соціальної політики у сфері охорони здоров'я.

Крім того, варто звернути увагу на періодику, яка виходила в різних українських містах, зокрема, газета «Голос Полтавщини» зберігає ґрунтовні дані про діяльність благодійних організацій на території Полтавської області та про політику німецьких окупантів щодо місцевого населення. Також на сторінках цього періодичного видання містились короткі відомості про певні аспекти діяльності незалежних відділів УЧХ в 1941–1943 рр. та звернення даної організації до населення області щодо надання матеріальної та гуманітарної допомоги нужденним людям.

Провідне місце в джерельній базі дослідження становлять фондові зібрання Національного музею історії України та Національного музею історії України у роки Другої світової війни. Серед цікавих експонатів виділяємо: різноманітні фотографії санітарних дружин, особисті речі співробітниць Червоного Хреста, нагороди та документи. Завдяки цим матеріалам можна дослідити діяльність Товариства на прикладі життів окремих людей. Музейні предмети мають непересічне значення. Їхня цінність з плином часу не зменшується, а, навпаки, зростає. Загальновідомо, що наочність експонату справляє значний вплив на людину. Тому музейні колекції можуть доносити до широких кіл громадськості потрібну інформацію про діяльність Червоного Хреста в роки війни²¹.

Таким чином, в архівах України та Російської Федерації зберігаються документи, що дають можливість зрозуміти реальну роль компартійних органів у керівництві системою громадських об'єднань УРСР. Архівні матеріали дозволили широко розглянути та розкрити основні принципи державної політики стосовно гуманітарного та медичного забезпечення армії і цивільного населення в УРСР у роки Другої світової війни. Проте вони вимагають критичного ставлення, оскільки радянський бюрократичний апарат, маніпулюючи фактами, корегував існуючу ситуацію відповідно до політичної моделі. Водночас аналіз і порівняння всіх категорій джерел дає можливість об'єктивно і всебічно освітити різні сторони діяльності УЧХ в роки Другої світової війни. Завдяки різноманітним джерелам стає зрозуміло, що діяльність червонохресних товариств в Радянському Союзі була підпорядкована до тієї політичної системи, що існувала в країні та її зовнішньополітичному курсу і доктрині.

²¹ Національний музей історії України. — Фонди. — Колекційний опис № 90. — ФД-1370/3, РД-4393, ЛД-1231.

REFERENCES

Barsukov, M. (1977). *Zdravoohraneniya v godyi Velikoy Otechestvennoy voynyi. 1941–1945. Sb. dokumentov i materialov*. Moscow: Medicina. [in Russian].

UPA v sviti dokumentiv z borotbi za Ukrainsku Samostiynu Sobornu Derzhavu 1942–1950 rr. (zbirka dokumentiv). Vidannya zakordonnih chastin Organizatsiyi Ukrayinskih Natsionalistiv. (1957). (Vol. I). [in Ukrainian].

Ripetskiy, M. (Ed). (1993). *Medichna opika v UPA: dokumenti, materialy i spogadi. Litopis Ukrayinskoyi Povstanskoyi Armiyi*. Toronto; Lviv. (Vol. 23). [in Ukrainian].

Ripetskiy, M. (Ed). (2001). *Medichna opika v UPA: dokumenti, materialy i spogadi. Litopis Ukrayinskoyi Povstanskoyi Armiyi*. Toronto; Lviv. (Vol. 32). [in Ukrainian].

Mariya Sribna,

PhD of History, leading Researcher of the Department
«History of Independent Ukraine» National Museum of History of Ukraine
(Kiev), Ukraine, sribnamariya3@gmail.com

SOURCES OF THE RESEARCH OF THE UKRAINIAN RED CROSS IN THE YEARS OF THE SECOND WORLD WAR (to 100 years of Red Cross in Ukraine)

In the present world, so imperfect and sometimes even cruel, is the most essential thing, perhaps, is mercy. Therefore, the International Red Cross and Red Crescent Movement are identified, as its major objective, taking care of the most in need: invalids, victims of the armed conflicts and calamities, sick children, feeble elderly people. The Ukrainian Red Cross originated its activities on the 18-th of April, 1918 in Kiev. Among the immediate tasks facing the Society at that time, were: support of refugees and prisoners of war, care for invalids and orphaned children, fighting famine and epidemics, setting up sick quarters, hospitals and public canteens. Early in the thirties the Red Cross of Ukraine managed to support as many as 119 medical, 206 prophylactic and children's institutions, a quarter of all the TB-dispensaries, and 36 health resorts. A good fame in the country was won by the Society's medical squadron. On a scale the Ukrainian Red Cross was involved into international activities, having its delegations in England, Germany, France, the USA, Switzerland and Japan.

The Second World War proved to be a kind of a test for clemency to the Red Cross trainees of Ukraine. It was during those difficult times that the Society succeeded to train and send to the front line over 100 000 nurses, ambulance team volunteers and medical instructors. The article analyzes the source base for the activities of the Ukrainian Red Cross in the years of the Second World War. The author shows a variety of documents, which are concentrated in state and foreign archives, collections of documents and materials of the complex nature of the period of the Second World War and on health issues. In addition, the attention was focused

on the problems with which the Red Cross was wrecked in the zone of hostilities and in the rear, the forms and methods of the work of the Red Cross, and the international Red Cross assistance to the population of the USSR was revealed.

Keywords: *Ukrainian Red Cross, Second World War, archives, sanitary wives, British Red Cross, Canadian Red Cross, periodicals, political system.*